

Arbetsmiljön i skolan

Arbetsmiljön i skolan

Skolan är Sveriges största arbetsplats om man ser till antalet elever och personal. Det finns många olika aspekter som är viktiga för att skolan ska fungera bra. Den här broschyren handlar om arbetsmiljön i skolan och vänder sig till dig som är elev eller elevskyddsombud. Vad är arbetsmiljö?

Arbetsmiljö är den miljö du vistas i när du går i skolan eller arbetar. Arbetsmiljön i skolan kan vara ditt klassrum och övriga lokaler. Det kan till exempel vara hur hög ljudnivån är i matsalen och hur ljusst det är i klassrummet. Buller, ostädade toaletter eller dålig ventilation är exempel på fysiska risker i arbetsmiljön som kan påverka hur du mår.

Arbetsmiljön i skolan handlar också om stämningen och relationerna på skolan, det som brukar kallas för den psykosociala arbetsmiljön. Det kan vara hur samarbetet mellan personal och elever fungerar eller hur skolan hanterar konflikter. Stress, mobbning, utanförskap och bråk är exempel på psykosociala risker på en arbetsplats.

Arbetsmiljölagen gäller i skolan och på alla andra arbetsplatser

Det finns en lag om arbetsmiljö. Den gäller i skolan och på alla andra arbetsplatser runt om i Sverige. I skolan gäller arbetsmiljölagen för både elever och skolpersonal i grund- och gymnasieskolan, från och med förskoleklass. För barn på fritids gäller arbetsmiljölagen inte. Det betyder att du som elev omfattas av arbetsmiljölagen när du har skolundervisning men inte när du går på fritids.

Det är riksdagen som beslutar om arbetsmiljölagen. Arbetsmiljöverket är en statlig myndighet som har i uppdrag av regeringen att mer i detalj ta fram regler för vad som ska gälla. Dessa arbetsmiljöregler kallas föreskrifter. Det finns regler både för den fysiska och psykosociala arbetsmiljön i skolan. Skolans huvudman eller skolans rektor är skyldiga att följa dessa regler. De flesta bestämmelserna i arbetsmiljölagen och i reglerna gäller för dig som elev. Du kan läsa mer om arbetsmiljölagen och reglerna på Arbetsmiljöverkets webbplats av.se.

För att kontrollera att reglerna följs finns arbetsmiljöinspektörer som besöker skolor. Om inspektörerna ser brister i arbetsmiljön ställer de krav på skolans huvudman eller skolans rektor att göra förbättringar.

Alla behöver samarbeta för att skapa en bra arbetsmiljö

Arbetsmiljöverket har regler om att man i skolan och på alla andra arbetsplatser hela tiden ska arbeta med att göra arbetsmiljön bättre, det kallas för systematiskt arbetsmiljöarbete. Det betyder att man som arbetsgivare ska undersöka hur arbetsmiljön är, förbättra den och följa upp hur det går. Du kan läsa mer på vår webbplats om systematiskt arbetsmiljöarbete.

Skolans huvudman har ansvaret för arbetsmiljön i skolan

Om du går i en kommunal skola är kommunens politiker ytterst ansvariga för arbetsmiljön i din skola. Den kommunala nämnd som är ansvarig kallas skolans huvudman. Om du går i en friskola har skolan en annan huvudman – ägare – än de som kommunen ansvarar för. Fristående skolor finns på både grundskole- och gymnasienivå.

Huvudmannen har oftast lämnat över ansvaret för det systematiska arbetsmiljöarbetet till rektorn på skolan. Rektorn ska bedöma vilka risker som finns för att du som elev eller de anställda kan bli sjuka eller skadas i skolan och

förebygga de riskerna. Men alla på skolan är skyldiga att följa arbetsmiljöreglerna och bidra till en god arbetsmiljö. Vi är varandras arbetsmiljö.

Skyddsombud representerar de anställda

Ett skyddsombud ska representera och företräda de anställda i arbetsmiljöfrågor på en arbetsplats. Skyddsombud kan väljas av de anställda eller av sina fackförbund. Skolans huvudman kan samarbeta med skolans skyddsombud för att tillsammans undersöka och bedöma risker i skolans arbetsmiljö.

Elever har rätt att utse elevskyddsombud

Enligt arbetsmiljölagen har ni som elever rätt att utse elevskyddsombud som får vara med i arbetsmiljöarbetet på skolan. Det gäller från årskurs sju och uppåt och det är ni som elever som ska utse elevskyddsombuden.

Elevskyddsombuden representerar eleverna och ska säga vad eleverna tycker om arbetsmiljön till skolans ledning och personal. Även yngre elever har rätt att delta i arbetsmiljöarbetet utifrån sina förutsättningar.

Om du väljs till elevskyddsombud har du rätt att få ledigt för den tid du behöver till uppdraget. Det kan bland annat handla om att vara med vid skyddsronder, det vill säga när arbetsgivare och skyddsombud går runt och undersöker arbetsmiljön. Du har också rätt att få veta om skolan planerar att till exempel bygga om lokalerna eller ändra på undervisningen och att få lämna synpunkter utifrån elevernas synvinkel. Det är rektorn som ska se till att de som är elevskyddsombud får den utbildning de behöver för sitt uppdrag. Rektorn ska också berätta för elever och personal på skolan vem eller vilka som är elevskyddsombud.

Det är bra om skolpersonalens skyddsombud och elevskyddsombuden samarbetar. I många fall är arbetsmiljöfrågorna samma för personal och elever.

På Skolverkets webbplats, skolverket.se, kan du läsa mer om vilka särskilda regler som gäller för elevskyddsombud.

Flera myndigheter arbetar för en bra skola

Det finns flera myndigheter som ansvarar för olika saker inom skolan. Skolverket, Skolinspektionen, Barn- och elevombudet och Arbetsmiljöverket arbetar alla med skolfrågor på olika sätt. Skolverket och Skolinspektionen arbetar bland annat för att skolorna ska genomföra och följa de pedagogiska mål och riktlinjer som regering och riksdag har beslutat om. Skolinspektionen och Arbetsmiljöverket inspekterar skolor utifrån deras olika ansvarsområden. Barn- och elevombudet (BEO) är en del av Skolinspektionen. Barn och elever som känner sig dåligt behandlade i skolan kan vända sig till BEO.

Vem gör vad?

Skolans arbete styrs främst av skollagen och arbetsmiljölagen. Arbetsmiljöverket följer upp att arbetsmiljölagen följs på landets skolor och andra arbetsplatser. Arbetsmiljöverket inspekterar att arbetsmiljön på skolan och skolgården är säker.

Skolinspektionen följer upp att skollagen följs i landets skolor. Skolinspektionen har ansvar för att inspektera att elever inte utsätts för kränkande behandling av andra elever eller av de som arbetar på skolan. Hot, våld och mobbning är exempel på kränkande behandling. Barn- och elevombudet (BEO) utreder anmälningar om mobbning och kränkande behandling i skolan. De kan företräda enskilda barn och elever i domstol.

Skolverkets uppgift är att se till att skollagen och läroplaner följs. Skolverket tar fram kursplaner och betygskriterier och har hand om nationella prov. Skolverket arbetar för att alla barn och ungdomar i Sverige ska få en bra utbildning.

Att tänka på i skolmiljön

- **Känns luften bra i ditt klassrum?** Skolan ska kontrollera och underhålla ventilationssystemen. Klassrummen är anpassade för ett visst antal elever.
- **Temperaturen** i klassrummet ska vara behagligt och det ska finnas möjlighet att dra för mot solljus.
- **Buller i skolan** kan bero på er elever själva men också på att det är för stora klasser, skrapljud från stolar och ventilationsbuller.
- **Smutsiga toaletter** är inte roligt för någon. De kan också innebära risk för smitta. Skolan har ansvar för bra städning.
- **I idrottssalen** är det meningen att du ska röra på dig och prova olika idrotter. Men det kan finnas utrustning som kan vara farlig om den används på fel sätt.
- **I slöjdsalar** finns maskiner som måste användas på rätt sätt och ibland med särskilda skydd. Det är viktigt att du som elev får en ordentlig introduktion av din lärare, till exempel om du ska använda en ny maskin i träslöjden.
- **Vissa lektionssalar har större risker** i sin arbetsmiljö än andra. Det kan vara kemi/NO-sal där ni elever gör kemilaborationer.
- Om skolan har speciella **datorarbetsplatser** finns det speciella regler som gäller för dem. Det kan vara inställningsbara bord och stolar eller bildskärmens placering.
- **I matsalen** finns risk för buller. Ni är många elever som samlas på samma ställe i en större lokal och det kan bli slammer från tallrikar, bestick och stolar. Att få en lugn matstund är viktigt.

- **Falloyckor** är vanligt både bland elever och personal. Är skolgården ordentligt sandad när det är isigt? Finns det tillräcklig belysning? Övriga risker är ojämna golv, sladdar på golvet eller att det saknas skyddande räcken.
- **Känner du dig trygg** på alla platser i skolan? Har ni en bra stämning i skolan? Tar skolan tag i konflikter och bråk? Det är också viktiga delar av din arbetsmiljö.
- **På skolgården** ska du inte kunna skada dig på något som är trasigt. Gungor och annan utrustning ska vara hela, staket och fönster måste lagas om de är trasiga.
- **Om det börjar brinna** eller om det sker något annat akut kan alla behöva lämna skolan snabbt. Som elev ska du känna till vilka utrymningsvägar som finns och med jämna mellanrum delta i utrymningsövningar.

Säg till om något i arbetsmiljön inte är bra

Om du som elev upptäcker något som är dåligt på skolan ska du i första hand ta upp det med din lärare eller rektor. Du kan också prata med elevskyddsombudet eller med elevrådet. Om skolan inte tar tag i problemet och du tycker att det är allvarligt kan du vända dig till Arbetsmiljöverket, se sidan 15.

Den fysiska arbetsmiljön

I skolan finns det lokaler som används till olika saker, till exempel klassrum, korridorer, toaletter, slöjdsalar, gymnastiksal och matsal. Den fysiska arbetsmiljön handlar om hur det ser ut i dessa lokaler och på skolgården. Till exempel ska toaletter vara fräscha, ha tvål och toapapper och ha låsbara dörrar. Den

fysiska arbetsmiljön handlar också om ventilation, belysning och buller. I klassrum är det särskilt viktigt med goda förhållanden när det gäller ljus, ljud och luft. Arbetsmiljöverket har regler för hur skolans lokaler ska vara utformade för att få en bra luftkvalitet, god belysning och lämplig akustik som bidrar till att dämpa buller. Reglerna gäller både för personal och elever.

Ventilation

Dålig luft är ett vanligt problem på många skolor. Om du tycker att luften är dålig beror det oftast på att det är för varmt eller att det är för dåligt ombyte av luft i lokalen. Då kan det hjälpa att vädra. För att se om man får in tillräckligt med frisk luft via ventilationen kan man mäta halten koldioxid. Om man till exempel är fler i klassrummet än ventilationen är anpassad för så blir ofta koldioxidhalten för hög. Temperaturen i ett klassrum bör vara åtminstone 20 °C. Tänk på att din klädsel påverkar om du upplever rummet som för varmt eller kallt.

Belysning

Problem med belysningen kan vara att den är för svag eller att ljus blänker kraftigt mot till exempel whiteboardtavlan eller i bänkytan. Då kan du bli trött i ögonen. Om det inte finns dagsljus i klassrummet kan du känna dig trött och hängig. Det finns tydliga krav på belysningen och dagsljuset i ett klassrum och i andra skollokaler.

Buller

Allt oönskat ljud kallas för buller. Det kan vara ljud som "bara" är störande eller ljud som är skadligt för hörseln. Att bli störd av för höga ljudnivåer upplevs som väldigt jobbigt av många. I klassrummen förekommer ofta störande ljud som prat, skrap från stolar och slag i bänklöck. Det kan vara ett problem även om ljuden inte är skadliga för hörseln. För dem som har en sjukdom eller en funktionsnedsättning kan buller och höga ljud vara ett extra stort problem.

Den psykosociala arbetsmiljön

Den psykosociala arbetsmiljön handlar om hur vi behandlar varandra på skolan eller en annan arbetsplats. Hur vi trivs med arbets- och skoluppgifterna, med andra elever och lärare. Stress, högt arbetstempo och dåliga möjligheter till att delta och påverka är exempel på risker i den psykosociala arbetsmiljön.

Skolan är en arbetsplats där den psykosociala arbetsmiljön är väldigt viktig och där problem lätt kan uppstå, till exempel mobbning eller annan kränkande särbehandling. Du som elev har rätt att uttrycka dina åsikter och att bli respekterad för den du är.

Att veta att man kan påverka är viktigt för att kunna skapa en bra arbetsmiljö.

Elevinflytande är därför en viktig del när det gäller att förbättra arbetsmiljön. Genom att ni elever pratar med lärare och skolans ledning kan ni få bättre förståelse för sammanhangen mellan till exempel de krav skolan ställer på mål ni som elever måste uppfylla och på er situation. Tillsammans kan ni då komma fram till en lösning som är bra för både er och skolan.

Märker du att det finns stora problem av den här typen så prata i första hand med din lärare eller rektor. Du kan också prata med elevskyddsombuden eller elevrådet. Ta även hjälp av skolkurator eller skolpsykolog som kan en hel del om stress.

Ergonomi

Ergonomi handlar om hur vi använder vår kropp under arbetet och i skolan och hur vi anpassar arbetsmiljön efter våra egna behov, men också hur arbetet organiseras.

I skolan sitter du ofta långa stunder åt gången. Om du sitter fel kan du få ont i kroppen. Om du sitter stilla och arbetar länge gäller det till exempel att undvika onödig belastning i nacke,

axlar, rygg och armar. För att motverka detta kan du resa på dig, sträcka på ryggen och armarna. Ta några minuters paus och rör på dig. Bord eller stol ska vara anpassade efter din storlek och dina arbetsuppgifter. Arbete med datorer kräver bra arbetsställningar och bra synförhållanden för att man inte ska få ont i belastade delar av kroppen och bli trött i ögonen.

Ta hjälp av skolhälsovården

Varje skola ska ha tillgång till en skolläkare och en skolsköterska. Dessutom ska det finnas en skolkurator och en skolpsykolog på skolan. Till dem kan du gå om du mår dåligt eller har problem. Skolhälsovården har tystnadsplikt så det du säger till skolsköterskan förs inte vidare. Du kan även använda dig av skolhälsovården om du har frågor om arbetsmiljön.

Skolan ska vara tillgänglig för alla

Tillgänglighet handlar om att kunna ta sig fram och att kunna delta i olika verksamheter. Den som har en tillfällig eller mer varaktig funktionsnedsättning (till exempel har svårt att röra sig eller ser dåligt) ska också kunna ta del av skolans verksamhet. En anpassad miljö är bra för alla som vistas i skolans lokaler.

I Sverige finns det många som har någon form av allergi. Det kan till exempel vara allergi mot pollen, pälsdjur, mögel eller vissa livsmedel. Allergibesvären kan bli värre i dammiga lokaler och vid kontakt med tobaksrök eller starka dofter. Säg ifrån om skolan inte städas ordentligt. Ju mer man utsätts för något som kan framkalla en allergi, desto större är risken att man utvecklar en allergi eller överkänslighet. Ibland har lokaler problem med fukt som kan ge fukt- och mögelskador. Det kan ge svåra allergiska symtom och skolan har ett viktigt ansvar att kontrollera lokalerna. Även allergiker har rätt till en bra arbetsmiljö i skolan.

Att praktisera – delat ansvar för skola och praktikplats

I grundskolan och på gymnasiet finns olika former av praktik.

- PRAO (praktisk yrkeslivsorientering) innebär att elever på högstadiet tillbringar en kortare tid på en arbetsplats, det kan vara från en dag upp till två veckor.
- APL (Arbetsplatsförlagt lärande) är en stor del av utbildningen på de yrkesinriktade gymnasieprogrammen.

När en elev går ut på praktik har skolan ansvar för att den praktikplats som väljs inte innebär att eleven utsätts för några risker som kan skada hälsan eller leda till olycksfall. Praktikplatsen ska utse en särskild handledare och ha rutiner för hur handledning, introduktion och information ska gå till. Praktikplatsen har det största ansvaret att skydda eleverna när de är på praktikplatsen.

Mer om vad som gäller arbetsmiljön på praktik finns att läsa i arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter om minderårigas arbetsmiljö, AFS 2012:3.

Elevorganisationer som jobbar för en bra arbetsmiljö i skolan

- Sveriges Elevkårer samlar elevkårer på gymnasieskolor över hela Sverige. En av organisationens många intressefrågor är arbetsmiljön i skolan. Varje år utbildar därför organisationen nära 1 000 elevskyddsombud i lagar och regler om arbetsmiljö.
- Sveriges Elevråd (SVEA) är en rikstäckande organisation som utbildar elevskyddsombud från syd till norr. De stöttar och hjälper elevkårer och elevråd på övre grundskolan och ger ut material. Sveriges elevråd är en samarbetsorganisation av och för elevråd i övre grundskolan och gymnasiet.

Lästips

Läs mer om vad arbetsmiljö är på vår webbplats: [av.se](#)

På vår webbsida för ungdomar hittar du information om vad som gäller för dig som är under 18 år när du jobbar.

- "Arbetsmiljö så funkar det" är en bok om arbetsmiljö för gymnasiet. Den kan laddas ner på [arbetslivskoll.se](#).
- Skolsmart är ett projekt som drivs av Sveriges Elevkårer för att gymnasieelever ska känna till sina rättigheter och skyldigheter på sin arbetsplats – i skolan. Läs mer på [svergieselevkarer.se](#).
- Knäcket är en fiktidning för dig som ska ut och jobba. Ladda ner den som pdf från Arbetsmiljöverkets webbplats [av.se](#).

Har du frågor om arbetsmiljö och om Arbetsmiljöverkets regler kan du kontakta vår svarstjänst: 010-730 90 00.

Vi finns också på Facebook.

Fler exemplar av broschyren beställs från:
Arbetsmiljöverket, 112 79 Stockholm
Telefon 010-730 90 00
E-post: arbetsmiljoverket@av.se
av.se

Beställningsnummer ADI 565

Vår vision: Alla vill och kan skapa en bra arbetsmiljö

